

se zdi, da je imel Stritar vendarle pravi občutek, ko je zapisal (po Brezniku napačni) stavek: »Ljubezen čisto prepovedati pesnikom nij mogoče«. Neroden je le besedni red, ker zavaja v nejasnost — to lahko razumemo, češ da pesniki ne morejo prepovedati ljubezni. Drugače pa se današnjemu ušesu zdi kar dobro: »Ljubezen pesnikom čisto prepovedati ni mogoče.«

Značilen je Breznikov zgleđ metaforičnega izražanja: »Pa tudi otroku ne gre dovoliti vsake porednosti.« Na prvi pogled se zdi rođilnik čisto v redu. V resnici pa imamo spet nejasen stavek z zmedenim besednim redom. »Otroku ne gre« bi lahko razumeli tudi kot »otrok ne sme«; jasneje bi bil stavek povedan takole: »Pa tudi ne gre otroku dovoliti vsako porednost«, s tožilnikom, kakor lahko rečemo: »Dovoliti otroku vsako porednost, to vendar ne gre« ali podobno za prejšnje: »Pesnikom ljubezen čisto prepovedati, to ni mogoče«, »Prešteti njegova čuda na sveti — to ne gre, to ni mogoče«. Samo še izpustimo nepotrebni »to«, pa imamo nikalni stavek s tožilnikom ob nedoločniku.

Za nekatere besede bi bilo treba posebej preiskati, k čemu se bolj nagibljejo. Recimo »*nehati*«, ki si ga nisem upal zapisati v prvo skupino, ker se mi zdi, da bi enako lahko šel v drugo: ne neham umivati nog — ali: ne neham umivati noge? Podobna izjema je zveza »*ni treba*«, ki bi morala imeti (ker je med tistimi z brezosebno rabo) akuzativ, pa ima genitiv: ni treba pisati članka. Kako šibek je že ta vpliv nikalnice na predmet, kaže čisto podobni »ni potrebno«, ki se zdi kar dober z akuzativom: Pisati članek že danes ni potrebno.

Kadar ločimo tisto, kar spada skupaj, se zbuja dvomi in nastajajo drugačne (lahko rečemo napačne) oblike. Če zapišemo stavek v obliki »Palice nisem pozabil vzeti«, nas zavaja podobnost s stavkom »Palice nisem pozabil«, da se nam zdi rođilnik primernejši, dokler stavka ne zasučemo v »Nisem pozabil vzeti palico«. Podobno: »Velikega dela mi ni mogoče ustvariti« — v drugačnem zaporedju pa: »Ni mi mogoče ustvariti veliko delo«, kakor »Nemogoče mi je ustvariti veliko delo«.

Ocene in poročila

OB PREGLEDU HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Iz razumljivih razlogov bom spregovoril samo o hrvatskem delu Ravbarjeve zanimive in koristne knjige,¹ in sicer seveda predvsem o novejši hrvatski književnosti.

Knjiga Miroslava Ravbarja nima pretenzij, da bi bila znanstveno delo v navadnem pomenu besede; gradiva ne zajema raziskovalno, analitično, temveč sintetično, pregledno. Preprosteje povedano, hoče biti učbenik in ravno od te plati jo je treba tudi oceniti.

Takoj naj pripomnim, da je hrvatska književnost v nji obdelana tako po svojem pomenu kakor tudi po zadnjih rezultatih vede o književnosti. In ko smo že pri tem, je treba z zadoščanjem poudariti, da je imel avtor v glavnem pri roki vse, kar je veda ugotovila kot dejstvo. V tem smislu je Ravbarjev učbenik delo, ki je dobro informirano in obenem dobro informira svoje povečini mlade bralce o stanju in uspehah hrvatske književnosti. (O drugih književnostih bo mogoče povedal svoje mnenje kdo, ki je bolj poklican.)

Dolga je vrsta prednosti tega dela, od grafične opreme do razporeditve gradiva. Avtor se je pri periodizaciji držal že ustaljenih potov. Obdobje noveše književnosti,

¹ Miroslav Ravbar, Pregled hrvatske, srbske in makedonske književnosti. Založba Obzorja, Maribor 1958. Str. 456.

ki bi se nanj rad ozrl v tem prikazu, je razdelil na dve poglavji: 5. *Narodni prerod in romantika* (v tem obdobju avtor loči dve književni generaciji in navaja oddelka: *Prva romantična generacija* — ilirizem — in *Druga romantična generacija* — hrvatska književnost v dobi absolutizma in nagodbe), 6. *Realizem*, 7. *Moderna*, 8. *Najnovejša književnost*. Ljudsko pripovedništvo je obdelano posebej, na koncu knjige, najbrž zato, ker ga je prispeval drug avtor (Stanko Janež).

Kar se tiče periodizacije, je moral avtor izoblikovati svoje poglede pravzaprav glede na širšo celoto, ki je z njo želel zajeti gradivo: ne gre namreč samo za eno književnost (v konkretnem primeru hrvatsko, temveč za tri, hrvatsko, srbsko in makedonsko, zato je bilo treba najti za vse tri istoznačne periode. Tako se je zgodilo, da avtor ni sprejel termina »obdobje Avgusta Senoe« (čeprav bi ga bil lahko). Ravno tako je nenavadno (in to se, mislim, nanaša na vse tri književnosti), da je v eno obdobje vključeno vse ustvarjanje od zloma Avstrije do danes, torej v dobi štiri-desetih let (1918—1958), obdobje, ki se deli vsaj na dva oddelka in je v vsaki izmed teh književnosti pomenilo najvišji vrh.

Še ena pripomba: ker gre za knjigo, ki bo v rabi predvsem kot šolski učbenik, bi bilo treba po mojem mnenju posvetiti več pozornosti uvodnim odstavkom v posamezna obdobja. Vzemimo na primer (tudi tu glede na hrvatsko književnost) uvod v poglavje »Prva romantična generacija«. Začenja se s stavki: »Kot reakcija na klasicizem in racionalizem se je v evropskih književnostih pojavila romantika. Novo gibanje je bilo polno protislovij, zajelo pa je vsa področja: umetnost, filozofijo, politiko« (str. 120). Vse to seveda drži, a je premalo. Pri narodih, kakor so vsi južno-slovanski, so namreč začetki novejših književnosti predvsem nacionalnega in političnega in šele pozneje tudi književnega pomena. Je že res, da je bila tudi hrvatska romantika deloma reakcija na klasicizem (Dubrovčanov), vendar nikakor ne v tolikšnem obsegu, kakor je bila na primer v Franciji. Vsekakor je treba paziti na to, da ne bi dobili učenci vtisa, kot da je umetnost nasploh, književnost pa še posebej, avtonomen proces, ki se razvija samo po svojih »notranjih« postavah in ni del družbene in politične zgodovine posameznega naroda. Na str. 121 je sicer povedano, da je bila Hrvatska pred prerodom »razkosana, gospodarsko šibka«, da ji je grozila nevarnost madžarizacije; vendar bi bilo treba poudariti (in mogoče priložiti še zemljevid razcepljenosti hrvatskega naroda) tudi veliko število raznih kulturnih žarišč, v katerih se je razvijala hrvatska književnost (Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Dubrovnik, Bosna, Istra, Granica...), kar bi še razločneje prikazalo razmere, v kakršnih so začeli ilirci, in pomen uspehov, ki so jih dosegli. Podobne pripombe bi se dalo izreči tudi glede uvodov v druga obdelana obdobja (za realizem še najmanj!), še posebej pa za obdobje najnovejše književnosti, kjer so razmere v stari Jugoslaviji komaj naznačene. V oddelku *Književnost v treh obdobjih* (str. 297—301) govori avtor skoraj izključno o srbski književnosti (drugače je pa v oddelkih *Revije ter Kritiki in esejisti*), kakor da v hrvatski književnosti med obema vojnama ni bilo posebnih tokov. To je sicer v obilju nadomeščeno na celih 42 straneh besedila v oddelku, ki podrobneje govori o hrvatski književnosti v tem obdobju, samo da so tam književniki prikazani v obliki portretov, ne pa v razvoju.

Še nekaj pripomb: pri J. Eugenu Tomiću bi bilo treba povedati, da je pisal tudi pesmi, ker so bile *Ljeljinke* vsaj zgodovinsko pomembne pri podiranju klerikalnih vezi. Nadalje je gotovo krivično, da je Ivanu Dežmanu, Ferdu Beciću in Franju Cirakiju na eni ter Andriji Palmoviću in Rikardu Fliederju Jorgovaniću na drugi strani posvečena ista pažnja. Še posebej le-ta drugi bi bil zaslužil, da bi bilo bolj poudarjeno njegovo lahkotno pripovedovanje, ki ga deloma še danes lahko beremo.

Nesrečni grof Dragutin Khuen-Héderváry je tolikokrat omenjen, vendar bi bilo treba povedati, da Khuen ni ime, temveč del priimka. V obdobju realizma bi bilo treba še bolj poudariti zares odločilno vlogo Turgenjeva, ki je vplival na celo vrsto hrvatskih pisateljev od Senoe do Leskovarja.

Več pažnje zaslužita Josip Draženović in Viktor Car-Emin. Ker so že navedene vse izdaje »Djela hrvatskih pisaca« (urednik Tadijanović), bi bilo treba pri Leskovarju omeniti, da je tudi ta avtor izšel v isti zbirki. Cihlar-Nehajev in Marjanović zaslužita podrobnejšo oceno, seveda v sorazmerju z drugimi. Pri Marjanoviću bi bilo treba omeniti, koliko je storil za populariziranje Kranjčevićeve poezije, kar govori o značaju njegove kritične dejavnosti. Čedomil Jakša je samo omenjen (231), a bi ga bilo treba bolj prikazati, vsekakor veliko bolje od, recimo, Milana Šarića, o katerem izvemmo tudi rojstne letnice (274). *Geranium* ni simbol dubrovnške device, dejanje te Vojnovičeve novele se dogaja v glavnem v Splitu; Flaubert je bil vzor Vojnoviću,

ne pa črticam *Perom i olovkom* (275). V odstavku o Nazorju ni jasno, katera dela so *Istarske priče* (287). Med pisatelji, ki so vplivali na Nazorja, bi bilo treba omeniti Hugoja in Heineja. Razen tega je o Nazorju težko reči, da »vzorov ni imel mnogo«. Treba bi bilo, navsezadnje, navesti izdaje Nazorjevih del in glavno literaturo o njem, kakor je navedeno tudi pri manj pomembnih pisateljih. Sodba o Domjaniču bi bila lahko manj ostra, kot je v navadi: danes lahko že mirneje ocenimo lepoto njegovih štokavskih pesmi. Več prostora zaslužita Franjo Horvat-Kiš in Ivan Kozarac (295). Pri Krleži ni navedena literatura; treba bi bilo omeniti vsaj Vučetića (delo je sicer navedeno pri svojem avtorju na strani 335, vendar bi bilo bolje, ko bi bilo to storjeno pri Krleži). Tudi izdaja Cesarčevih del ni natančno navedena. Veliko veliko več pažnje zasluži Wiesnerjeva poezija. Kolarjevo delo bi bilo treba bolj zvezati v življenjem, ker je to njegova pomembna značilnost. Cesarić ni napisal toliko zbirk pesmi, kakor je navedeno na strani 322. Goranova Jama terja zaradi svoje vrednosti več analize in Goranovih del je več kot sedem zvezkov (330), vendar založba žal ni izpolnila te nacionalne dolžnosti. Na koncu puta ni najboljša Matkovićeve drama, to nam je po drami *Vašar snova* in še posebej *Heraklo* povsem jasno. Vladimir Popović zasluži (naj omenim samo poemo *Oči*) več ko tri vrstice petita, itd. Navsezadnje je škoda, da ni navedeno delo dveh pomembnejših prozaistov, ki še danes pišeta, Slavka Batušića in Stjepana Mihalića. Popolnoma zanesljivo drži, da ocena Petra Šegedina ne ustreza, ker je veliko pomembnejši od prostora, ki mu je odmerjen.

Navedel sem nekaj pomanjkljivosti in gledal sem, da so različne vrste, ker sem hotel s tem pokazati, kaj bi bilo (po mojem mnenju) potrebno za drugo izdajo dopolniti. (Seveda bi bilo treba popraviti napačno ali pomanjkljivo navedene letnice: Starčević je umrl leta 1896, ne 1895; Mihovil Nikolić je umrl 1951; tudi Pere Ljubić ni več živ: umrl je leta 1952; itd.)

A naj hitro omenim tudi dobre strani te knjige, ki so številnejše od napak. Predvsem popolnost, skoraj bi lahko rekli celo prevelika, glede starejših obdobij. Zakaj je bilo na primer potrebno omenjati (v učeniku, in sicer za slovenske šole!) razne Vežiče, Buzoliće itd., v istem hipu pa Perkovca odpraviti z nekaj vrsticami? Pri modernih pisateljih to ne moti, ravno nasprotno: čim več imen, tem bolje, o njih bo dokončno sodbo izrekla znanost, ko pride čas za to, danes pa je treba registrirati bogaten razvoj književnosti na različnih področjih.

Pri sodbah o posameznih pisateljih je bil avtor skoraj povsod zanesljiv. Ni se sicer čuditi, da mu ni spodletelo pri starejših, že obdelanih pesnikih in pisateljih (omenjam samo nekaj imen: Mažuranić, Senoa, Kranjčević itd.), ugodno pa je presenetil z lepo označitvijo na primer Krleže, Cesarca, Tadijanovića, Desnice, Marinovića, Kaleba, Vesne Parun itd. Še posebej ugodno zato, ker gre za pesnike in pisatelje, ki se večinoma še zmeraj razvijajo in jih je kot sodobnike težje oceniti. Nasploh je treba še posebej poudariti, da se je avtor trudil, da bi povsod posredoval izvirne in estetsko orientirane sodbe. To je še posebej pomembno, ker gre za učenik in ker so bili učeniki književnosti zelo pogosto samo zbirka podatkov, ne pa knjige, iz katerih bi mogli učenci zajemati tudi estetske spodbude.

Z eno besedo, Ravbarjev Pregled hrvatske, srbske in makedonske književnosti je dobra in koristna knjiga, katere relativne šibkosti je kaj lahko odpraviti, njene dobre strani pa jo že zdaj priporočajo za drugo izdajo. Treba je pohvaliti tudi založbo, da je knjigo okusno izdala. Posebej ugoden vtis napravlja veliko število fotografij, še celo najnovejših pesnikov in pisateljev.

Ivo Frangeš, Zagreb

DRUGA KNJIGA KRAIGHERJEVEGA CANKARJA

Zdravnik, pisatelj in Cankarjev prijatelj dr. Lojz Kraigher je nedavno objavil drugo knjigo svoje monografije o Ivanu Cankarju.¹ Po obsegu ni nič manj zajetna kakor prva, saj šteje kar 760 strani, razlikuje pa se od nje po tem, da je opremljena s številnimi slikami. To so fotografije Cankarjevih ljubezni in pisatelja samega ter reprodukcije nekaterih Smrekarjevih karikatur.

Knjiga obravnava Cankarjevo življenje in delo v zadnjem dobrem desetletju od kandidature oziroma Hlapca Jerneja pa do Podob iz sanj in smrti. Očitno je, da se je avtor na monografijo skrbno pripravljal, saj upošteva vsa Cankarjeva dela in

¹ Lojz Kraigher, Ivan Cankar. Studije o njegovem delu in življenju, spomini nanj II. Cankarjeva založba, Ljubljana 1958.